צט: ערבי פסחים פרק עשירי פסחים

(תוספות אחרים מערבי פסחים נמצאים בספר רב מרדכי)

ערב פסחים. אי גרסינן ערבי ניסן ואי גרסינן ערב ה"ק ערב שבוחטין בו (ג) פסחים ס"ע ערב פסח ראשון ושני: **לא יאכל אדם.** פירוש אפילו התפלל ומשום מצה דלמאמרינן בגמ' דבלא התפלל תפלת מנחה אפילו בשאר ימות השנה אסור לתתן בפ"ק דשבת (ד' ט:) וא"ת ומה לא יאכל אי מצה אפילו קודם נמי אסור דלמאמרינן בירושלמי כל האוכל מצה בערב הפסח כאילו בועל ארוסתו בבית חמיו ואי במיני תרגימא הא אמר בגמרא (ד' קז:) אכל מעובל הוא במיני תרגימא וי"ל דאייתי במצה עשירה דלא אסר בירושלמי אלא במצה הראויה לאתא בה מוצאו ואוכלה קודם זמנה אבל מצה עשירה שריא וכן היה נוהג ר"ת:

סמוך למנחה **לא יאכל.** ואם תאמר והא אמר בכל שעה (לעיל ד' מ.) בליקות של נכרים ממלא אדם כריסו מהם ובלבד שיאכל מית מצה באחרונה והכא אסר לאכול אפי' מבעוד יום וי"ל דבאותה הסעודה אדם נזהר ואינו אוכל כל שובעו כדי שיאכל מצה לתיאבון אבל מבעוד יום אין אדם נזהר ואוכל כל שובעו וסבר שעד הלילה יתאוה ואדרבה יהיה שבע יותר כי יתבכר המאכל בטעיו והא דדייק רבא לקמן (ד' קז:) דאמרא גריר דאי אמרת מיסעד סעיד בין הסעודות הללו אמאי ישתה אף על גב דבאותה סעודה נזהר מלאכול שובעו (ג) אבל בשתיה אי אפשר להזהר ת"ל מבין ראשון לשני דאיכא אגדתא והלל דייק דאמי לסעודה אחרת:

עד שתחשך. מקשי' אמאי איצטריך עד שתחשך פשיטא ועוד דבגמרא גבי שבתות וימים טובים לא קתני ליה ואומר הר"י מקורבי"ל דגבי מצה דווקא בעינן עד שתחשך דתניא בתוספתא (ד) הפסח ומצה ומרור מצותן משתחשך וטעמא משום דכתיב (שמות יב) ואכלו את הבשר בלילה הזה ומצה ומרור איתקשו לפסח אבל סעודת שבת וימים טובים מצי אכיל להו מבעוד יום דלאמר בפרק תפלת השחר (ברכות דף מ:) מתפלל אדם של שבת בערב שבת ואומר קידוש היום מבעוד יום ואומר מהר' יחיאל דאי פריך בגמרא מאי איריא ערבי פסחים כו' לא מצי לשנויי דנקט ערבי פסחים משום דבעי למיתני עד שתחשך דבכל אשמעינן בתיהו מקומן (זכרים ד' ט:) דקתני הפסח אינו נאכל אלא בלילה והכא אגב אורחיה תנייה בקולר ורבינו יהודה תירץ דאפילו אי בעינן גבי שבתות וימים טובים עד שתחשך הכא איצטריך למיתני דאתא לאשמועינן דאע"ג דשתיטת פסחים מבעוד יום אינו נאכל מבעוד יום כשאר קדשים וכן יש בירושלמי כרים פירקין תני ערב שבת מן המנחה ולמעלה לא יטעום כלום עד שתחשך: **ואפילו** עני שבישראל לא יאכל עד שיסב. דקלקא דעתך דהסיבת עני לא תשיבנה הסיבה דאין לו על מה להסב ואין זה דרך חירות ויש מפרשים דאדלעיל קאי עד שתחשך ואפילו עני שבישראל פירוש אפי' עני שלא אכל כמה ימים לא יאכל עד שתחשך: **לא** יפחתו לו. פי' רש"ס גבאי לדקה וגרס (ד) לא יפחתו וכן נראה מדלא קתני לא יפחות לי' יחיד וליכא למימר דיפחתו אד' כוסות קאי דאם כן הוה ליה למיתני ארבע כוסות בלא מ"ס והא דקאמר מן התמחוי לא יטעם מלקבל כדי לקיים ארבע כוסות. וארבע כוסות פירש רש"ס כנגד ארבעה לשוני גאולה וכן יש בירושלמי:

לא יפחתו לו מארבע כוסות. מתוך הלשון משמע קצת שאין נותנין לבניו ולבני ביתו כי אם לעצמו והוא מוציא את כולם בשלו וסברא הוא דמאי שנא ארבע כוסות מקידוש דכל השנה שאחד מוציא את כולם ומיהו גם בקידוש שמא היה לכל אחד כוס כדמשמע לקמן (דף קו.) גבי חזיה לההוא סבא דגמין ושתי אבל בפרק בכל מערבין (עירובין דף מ:) גבי זמן משמע קצת שלא היה לכל אחד כוסו ועוד דאמר בגמרא (לקמן דף קח:) השקה מהן לבניו ולבני ביתו יצא והוא דשתה רובא דכסא משמע דהם יצאו בשמיעה דהא בעינן רובא דכסא ועוד דמשמע דלכתחלה אין רגילות להשקותם מיהו יש לדחות בשם להם כוס לעצמם יש גמי בבניו ובני ביתו קטנים מיירי שלא הגיעו לחינוך "ואין אשתו בכלל ומיהו בגמרא משמע שצריך כל אחד ארבע כוסות דקתני (שם) הכל חייבין בארבע כוסות ואחד בשים ואחד תינוקות אמר רבי יהודה מה תועלת לתינוקות ביין משמע דלתנא קמא צריך כוס אף לתינוקות ויש לדחות דחייבין לשמוע ברכת ארבע כוסות קאמר ומשום חינוך ונראה להחמיר ולהצריך ארבע כוסות לכל אחד והמחמיר צריך ליזהר שלא יהא כוסם פגום דאמר בגמרא (לקמן ד' קה:) טעמו פגמו: **מאי** איריא ערבי פסחים. ואם תאמר אמאי לא משני דתנא בפסח קאי כדמשני בפרק כל שעה (לעיל ד' מ.) גבי פת עבה ויש לומר משום דבפסח קאי אין לו להניח ערבי שבתות דתדירי בכל שבוע אי נמי הכא דאיכא למיטעי ולמימר דדוקא נקט ערב פסח משום חיובא דמצה לא הוה ליה למיתני ערב פסח וכן ברים מקום שנהגו (לעיל ד' נ:) איכא למיטעי דדוקא בערב הפסח אסור לעשות מלאכה משום קרבן (ה): **מן** המנחה ולמעלה. השתא סלקא דעתא דלאו דוקא אלא הוא הדין סמוך למנחה:

דילמא

ערב פסחים (ו)[א] סמוך למנחה לא יאכל אדם [ב] עד שתחשך [ג] אפילו עני שבישראל לא יאכל עד שיסב [ד] ולא יפחתו לו מארבע כוסות של יין ואפילו מן התמחוי: **גמ'** מאי איריא ערבי פסחים אפי' ערבי שבתות וימים טובים נמי דתניא לא יאכל אדם בערבי שבתות וימים טובים מן המנחה ולמעלה כדי שיכנס לשבת כשהוא תאוה דברי רבי יהודה רבי יוסי אומר [ה] אוכל והולך עד שתחשך אמר רב הונא לא צריכא אלא לר' יוסי דאמר אוכל והולך עד שתחשך הני מילי בערבי שבתות וימים טובים אבל בערב הפסח משום חיובא דמצה מודה רב פפא אמר אפילו תימא רבי יהודה התם בערבי שבתות וימים טובים מן המנחה ולמעלה הוא דאסיר סמוך למנחה שרי אבל בערב הפסח אפילו סמוך למנחה נמי אסור ובערב שבת סמוך למנחה שרי והתניא לא יאכל אדם בערב שבת וימים טובים מתשע שעות ולמעלה כדי שיכנס לשבת כשהוא תאוה דברי רבי יהודה רבי יוסי אומר אוכל והולך עד שתחשך אמר מר זוטרא [ו] מאן לימא לן דמתרצתא היא

דילמא

ערב פסחים סמוך למנחה. קודם למנחה מעט: **לא יאכל.** כדי שיאכל מצה של מצוה לתיאבון משום הידור מצוה: **ואפילו עני שבישראל לא יאכל.** בלילי פסחים עד שיסב כדרך בני חורין (ז) זכר לחירות במטה ועל השלחן: **ארבע כוסות.** כנגד ארבעה לשוני גאולה התמורים בגלות מצרים והוצאתי אתכם והצלתי אתכם בפרשת וארא (ח): **ואפי'.** מתפרנס מתמחוי של צדקה דהיינו עני שבעניים דתנן במסכת פאה (פ"ח מ"ז) מי שיש לו מזון ג' סעודות לא יטול מן התמחוי: **גמ' כשהוא תאוה.** ולא מבא סעודת שבת על השובע: **לא צריכא.** דקתני ערב פסחים לא יאכל עד שתחשך אלא לרבי יוסי דאמר הולך ואוכל עד שתחשך: **אפילו תימא.** מתני' נמי רבי יהודה היא ובדין הוא דליתני ערבי פסחים לרבוי סמוך למנחה: **מתשע שעות.** הייני סמוך למנחה: משכשתא

פירוש רבינו שמואל תלמיד רש"י ז"ל

ערבי פסחים סמוך למנחה. מנחה קטנה. קודם למנחה מעט אלי שעה בתחלת שעה עשירית דתנן (לעיל דף נח.) תמיד נשחט בשמנה ומחצה וקרב בתשעה ומחצה ונמצאת מנחה קטנה בט' ומחצה וסמוך ליה הייני אלי שעה קודם בסוף שעה תשיעית ותחלת שעה עשירית: **לא יאכל אדם כו'.** כדי שיאכל מצה של מצוה לתיאבון משום הידור מצוה: **ואפילו עני שבישראל לא יאכל.** בערבי[ד] פסחים עד שיסב כדרך בני חורין במטה ועל השלחן זכר לחירות: **ולא יפחתו לו.** גבאי לדקה המפרנסין את העניים כדתנן (פאה פ"ח מ"ז) אין פותחין לעני העובר ממקום כו' אלמא ליכא דלא יפחתו אגבאי לדקה קאי והוא הדין נמי אם לא יתנו לו שלריך שיחזר בכל אחרי אלא אורחא דמילתא נקט שרגילין ליתן לו ארבע כוסות וסדרן מפורש לפניו. ומצינו בב"ר (פ' פח) רב הונא בשם רבי אבא אמר כנגד ארבע לשוני גאולה האמורין בגלות מצרים והוצאתי והצלתי וגאלתי ולקחתי והצלתי בפ' וארא[ה]: **ואפילו.** הוא מתפרנס מתמחוי של צדקה דהייני עני שבעניים דתנן במסכת פאה (פ"ח מ"ז) מי שיש לו מזון שתי סעודות לא יטול מן התמחוי אפילו הכי אם לא נתנו לו גבאי לדקה ימכור את מלבושו או יוצה או ישכיר את עצמו בשביל יין לארבע כוסות: **גמ' אפילו ערבי שבתות כו'.** אלינא דרבי יהודה כדי שיהא קידוש וסעודת שבת חביב עליו: **משום חיובא דמצה.** שלא תהא נאכלת על השובע וחיובא דמצה לילה הראשון חובה דכתיב (שמות יב) בערב תאכלו מצות: הכי גרסינן **אפילו תימא רבי יהודה הסס מן המנחה ולמעלה כו'.** במילתיה דר' יהודה קאני מן המנחה ולמעלה ובמתניתין תנן סמוך למנחה: **מתשע שעות ולמעלה.** הייני אלי שעה סמוך למנחה:

דילמא

מסורת הש"ס

א) ערי מוספות לקמן קז. ד"ה סמוך). ב) [שבת קכא:]. ג) [שמות יז]. ד) ר"ל בבלי. ה) [שמות יז]. ו) [ב"ר הע"ז]. ז) [ע' תוס' לעיל ט. ד"ה תנא].

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה ואפילו עני וכו' בני חורין במטה ועל השלחן זכר לחירות הס"ד: (ב) תוס' ד"ה ערב וכו' ה"ק ערב שבוחטין בו הרבה פסחים: (ג) ר"ה סמוך וכו' מלאכול שובעו בשמיה בל"ל ומיכא אבל ממתק: (ד) ר"ה לא יפחתו פי' בשב"ס וכו' וגרס. נ"ב פי' השמא לדרשא קאי על עצמו שלא יאכל עד שתחשך ועד שיסב והסיפא קאי אגבאי לדקה לא נרסינן ולא יפחתו אלא לא בלא ר"ו:

גליון הש"ם

תוס' ד"ה לא יפחתו וכו' ואין אשתו בכלל. עיין ברכות כד. תד"ה והתנית:

רבינו חננאל

ערב פסחים סמוך למנחה לא יאכל אדם עד שתחשך וכו'. ואמרינן מאי איריא ערב פסחים אפילו ערבי שבתות וערבי ימים טובים. דתניא לא יאכל אדם בערבי שבתות ובערבי ימים טובים מן המנחה ולמעלה כדי שיכנס לשבת כשהוא תאב דברי רבי יהודה. רבי יוסי אומר אוכל והולך עד שתחשך. ועוד תניא לא יאכל אדם מתשע שעות ולמעלה בערבי שבתות ובערבי ימים טובים דברי רבי יהודה. רבי יוסי אומר אוכל והולך עד שתחשך.

עין משפט נר מצוה

א א מיי' פ"ו מהל' מלה הלכה יב סמג עשין מה טוש"ע א"ח סי' תעח סעיף ח:
ב ב מיי' שם עור ש"ע א"ח סימן תנב סעיף ח:
ג ג מיי' פ"ז מהל' מלה הלכה ח סמג עשין מח טוש"ע א"ח סימן תנב סעיף ג בהג"ה:
ד ד מיי' שם הלכה ז טוש"ע א"ח שם סעיף יג:
ה ה מיי' שם פ"ו הלכה יב ופ"ל מהלכות שבת הל' ד ופ"ו מהל' י"ט הל' טז סמג עשין כט ולאוין עה טוש"ע א"ח סי' רמט סעיף ג וסי' תקכט ס"ח בהג"ה:

Torah-Box.com
diffusion du judaïsme aux francophones
Tél. FR : 01.80.91.62.91 - Tél. ISR : 077.466.03.32 - contact@torah-box.com